

נדרים כ

משה שווערד

1. ספר דבר יעקב לדף יח:

ג] ופירושם להקל – הרא"ש והתוס' [בפי' א']
והמפרש [בפי' שני] מפרשים אם מפרש דבריו בשעת
אמירת הנדר.
הר"ן והתוס' [בפי' שני] והרא"ש בהלכותיו
מפרשים אם פירש דבריו אח"כ.
התוס' מקשים אם מפרש דבריו בשעת אמירת
הנדר מאי קמ"ל. ולכן מפרשים דקמ"ל שנאמן לפרש
דבריו לאחר זמן.
גם הרדב"ז [נדרים ב-ז] מקשה פשיטא אם פירש
דבריו ואמר שלא נדר אין כאן נדר. ומתריך להכי
קאמר אע"פ שפירושן להקל סתמן להחמיר. א"נ
אתי לאשמעינן שאפי' עשה פירוש זר לנדרו שומעים
לפירושו.

דף י"ח ע"ב

א] סתם נדרים להחמיר – הקרן אורה דן האם
היו להחמיר בתורת ודאי או בתורת ספק, ונ"מ אם
ליקח במיזד ומביא קרבן בשוגג.
התוס' [י"ט. ד"ה ור"ש] כתבו שלוקה. וכ"כ
הנה"כ [כיזן ס-ח] דסתם נדרים להחמיר משום

[התור"ד מבאר שפירש דבריו בשעת הנדר,
אבל אח"כ אינו נאמן לפרש דבריו לקולא, דאמרינן
שעכשיו התחרט על נדרו, וכופים אותו לקיים נדרו.
הגליון מהרש"א מביא תשובת בן לב שכתב
שלא רק הנשבע לעצמו אלא אפי' הנשבע לחבירו,
נאמן לפרש לקולא.

בש"ר ר' דוד [אות מט] ובאילת השחר מבארים
דנאמן לפרש שכוונתו היתה להיתר, [ונאמן לא רק
כלפי עצמו אלא גם בנדר שאסר על אדם אחר]
מדין עד אחד נאמן באיסורים. ואע"פ שאינו נאמן
נגד איתחוק איסורא, הכא אינו נגד איתחוק כיון
שאומר שמהתחלה התכוון להיתר ולא היה מעולם
איסור, [וכע"ז כתב הש"ש [ו-א] דע"א נאמן היכא
שלפי עדותו לא איתחוק איסורא].

¹ומקשה הגר"ד כיון שפשטות לשונו הוי נדר
ודאי [כמש"כ הרא"ש והתוס'] איך נאמן שכוונתו
היתה להיתר, הרי הוי דברים שבלב שאינם דברים.
ותירץ דהכא כיון שמפרש את דיבורו אין כאן חסרון
של דברים שבלב.

2. ספר דבר יעקב

דף כ' ע"א

א] נדר בחרם ואמר לא נדרתי אלא בחרמו של ים וכי - הרמב"ן [קידו' ג.] ור"ן [קידו' כא: מדפי הרי"ף] מקשים איך מהני מה שחשב בלבו לנדור בחרמו של ים הרי דברים שבלב אינם דברים. ומתצים דדוקא היכא שהדברים שבלב סותרים את דיבורו אמרינן שאינם דברים, אבל היכא שמפרשים את דיבורו הוי דברים. וכתב הריטב"א [יח:]: שאם אומר שחשב בלבו דבר שאינו מתפרש בלשונו, לא מהני מה שחשב בלבו, דהוי דברים שבלב שאינם דברים.

3. תוספות מסכת נדרים דף כ עמוד א

כולן אין נשאלין עליהם - ואין צריכין שאלה בת"ח אבל ע"ה שבא לישאל עונשין אותו כדקאמר בגמרא שאם נוהג היתר בנזירות על ידי טעמים הללו שהוא אמר עכשיו שלא היה חושבו נדר אע"פ שאינו נדר ולבסוף בא לישאל עליו לפי שלבו טרפו שמא נדר גמור הוא עונשין אותו לנהוג איסור כימים שנהג בה היתר.

הרא"ש [שם יג:] מכאן פותחים ממוקם אחר היינו ע"י פתח, דלא מהני חרטה, ומקשים הב"ח [סימן רה-ב ד"ה נדר] והגר"א [סימן רה-ב] והשלמי נדרים [יח:]: דהלשון בשני המשניות שוה ולפי הרא"ש פירושן שונה.

4. ספר דבר יעקב

ה] אבל בעם הארץ שבא לישאל עונשין אותו ומחמירין עליו - הר"ן [יח:]: כתב הטעם משום שע"ה אינו נאמן שנדר בחרמו של ים. הרא"ש כתב הטעם דחיישין שמשקר משום שלא בקי בהתרת נדרים וירא שמא לא ימצא פתח לנדורו, כלומר שמא החכם לא יתיר נדרו, ולכן משקר לומר שמהתחלה לא היה כאן נדר.

5. תוספות מסכת נדרים דף כ עמוד א

וחכ"א פותחין לו פתח ממוקם אחר - פר"ת פותחין לו פתח ממוקם אחר כדאמרת כלומר זאת החומרא אני מודה לך דלא פתחין ליה בחרטה אלא צריך לבקש לו פתח ממוקם אחר דהיינו אדעתא דהכי לא נדר אבל מיענש לא מיענשי ליה וקשה אם כן אמאי שביק לישנא דמתני' דמחמירין עליו דאמר ת"ק הואיל ולא פליגי עליה דמחמירין ונקט בלישנא אחרינא פותחין הוה ליה למימר מחמירין ועוד דבירושלמי משמע דפליגי רבנן עליה אף במחמירין עליו לכך נראה לר"י דרבנן פליגי אף במחמירין עליו דפותחין ממוקם אחר לאפוקי שלא יתירו לו [מגופו של] נדר כלל כיון שהיה בדעתו לקרבנות מלכים וכיוצא בהן אלא מבקשין לו ממוקם

אחר כמו בשאר נדרים או על ידי פתח דאדעתא דהכי לא נדרת [או] ע"י חרטה [דכדו] וכן פ' התוס' לעיל גבי האומר הרי את עלי כבשר [אימא] פותחין לו פתח ממקום אחר וכן פר"י כרבי יהודה

6. שיטה מקובצת מסכת נדרים דף כ עמוד א

וחכמים אומרים פותחין לו פתח ממקום אחר. פירוש חכמים פליגי אדר' מאיר בתרתי חדא דאין עונשין עליהן אף על פי שעברו עליהם קודם שאלה דוקא במאן דעבר אנדר דאורייתא הוא שעונשין עליו לנהוג איסור כימים שנהג בהן היתר ולא באלו. ועוד שאפילו בחרטה מתירין לו ואין מחזרין על הפתח. ולשון פותחין לו פתח ממקום אחר דקאמרי רבנן לאו דוקא אלא לומר שאין מתירין לו מצד שאין הנדר כלום דודאי אין מגלין לו זה אלא כלומר צריך הוא היתר מצד אחר והיינו אפילו בצד חרטה דלבך עלך כדאיתא לקמן. עד כאן.

7. שיטה מקובצת מסכת נדרים דף כ עמוד א

ומלמדין אותם. כלומר בין שהיה תלמיד חכם או עם הארץ גוערין בהן ומלמדין אותם שלא ינהגו מנהג זה ביניהם ולא יהיו נודרים דרך שחוק והתול. הרי"ף ז"ל:

8. ספר דבר יעקב

ו אבל בעם הארץ שבא לישאל עונשין אותו ומחמירין עליו - התוס' מדייקים מלשון הגמ' דוקא אם הע"ה בא לשאול, אבל אם אינו בא לשאול לא אומרים לו. התוס' יו"ט [ד"ה ואם] מדייק מלשון הר"ץ [יח:] שמירי אף אם אינו בא לשאול. וכן משמע מהרמב"ם [נדרים ב-יב] שכתב שצריך לומר לע"ה שזה נדר.

9. תוספות מסכת נדרים דף כ עמוד א

אל תהי רגיל בנדרים שסופך למעול בנדרים - ויש ספרים דגרסי שסופך למעול בשבועות פירוש אף בשבועות החמורות שכתוב בהם לא ינקה ויש ספרים דגרסינן בהדיא אף בשבועות והא דאמר נדרים סייג לפרישות [1] מפרש ר"ת כגון שנודר לקיים המצוה כמו אשנה פרק זה או אעשה מצוה זו.

10. המאירי על מסכת נדרים דף כ/א

אף על פי שאמרו שהנדרים סייג לפרישות [2] אין הענין אלא במי שרואה בעצמו שיצרו תוקפו לאיזו עבירה ותוקף בעצמו נודר או נשבע להנצל ממנה ומכל מקום אל יהא אדם רגיל בנדרים שהדבר קרוב לבא מהם לידי מעילה וכן שמהם יבא למעול בשבועות שחמורות יותר שיש בשגגתן קרבן וכן יזהר אדם שלא להתחבר עם הנבלים והטפשים ויושבי קרנות שלא ימשכוהו בחבלי שוא ובעבותות של פריצות וכן בכל חברה מקולקלת כל אחד לפי ענינו ...

11. שלמי נדרים מסכת נדרים דף כ עמוד א

בתוד"ה אל תהי רגיל בנדרים שסופך למעול בנדרים. ולכאורה אין לו מובן, ואולי המכוון שלא תהי רגיל אף בנדרים מצוה שסופך למעול בנדרים איסור. וכ"כ בס' קרבן נתנאל פ"א ס"ק כ"א. אמנם התוס' כאן בסוף הדיבור כתבו והא דאמר נדרים סייג לפרישות. מפרש ר"ת כגון שנדר לקיים המצוה כמו אשנה פרק זה או אעשה מצוה זו. וכן איתא לעיל (דף ח א) מנין שנשבעין לקיים המצוה שנאמר נשבעתי ואקיימה כו', ושם קמ"ל דשרי לאיניש לזרוזי נפשי, ובר"ן שם, שהרי דוד המלך ע"ה משתבח נפשי בכך. ועיינן בס' ר"ב בט"ז שם שמחלק בין מצות צדקה לשאר מצוות דבגופי'. דבנתינת צדקה מתגבר היצר ביותר על האדם מדבר התלוי בטורח הגוף, ועל כן בצדקה כתב שם המחבר דאין טוב לידור אלא אם יש בידו יתן מיד ואם לאו לא ידור עד שיהי' לו. אבל לגבי לימוד או שאר מצוה אם רואה בנפשו שהוא מתרשל ועצל. מצוה לישבע ולידור כדי לזרוזי נפשי'. ובה מדוייק דברי התוס' שכתבו כגון אשנה פרק זה כו'.

12. מהרש"א חידושי אגדות מסכת נדרים דף כ עמוד א

שסופך להאכילך תרומה כו'. כ"ה בכל נוסחת גמרות שלפנינו ובישראל חבר איירי דלטבלים לא חיישינן כפי' הרא"ש אבל מדברי הר"ן נראה דגרס להאכילך תרומה טמאה ואיירי אפי' בכהן חבר וק"ל:

13. ספר דבר יעקב

הרא"ש מקשה למה לא קאמר משום שסופו להאכילך טבלים.
א. הרא"ש מתרץ דאינו חשוד בכך כיון שיכול ליטול התרומה ותרומת מעשר לעצמו [ומעש"ר אין בו איסור].
ב. הרא"ם בשיטה כתב דלא נקט טבל, דאין לכהן שדות. [ונראה כוונתו דלכן אין לו טבל ודאי, ומה שקונה בשוק אין בו חשש דאורייתא כיון שרוב ע"ה מעשרין.]
ג. המצפה איתן מתרץ שרוב עמי הארץ מעשרין, ולכן ליכא חשש טבל אלא חשש דמאי שהוי איסור מדרבנן, ולכן נקט תרומה לזר או תרומה טמאה אף לכהן, שהוי איסור דאורייתא.
ד. המהרש"א מתרץ דמיירי בישראל חבר שאינו אוכל לפני שהוא מפריש תרו"מ.

14. ספר בניהו בן יהוידע על נדרים דף כ/א

כל הצופה בנשים סוף בא לידי עבירה. קשא אטו צפייתו בנשים לאו עבירה זו, והלא איסור חמור הוא ובזרא דגילוי עריות הוא זה, ועוד מאי מרבה במלת כל. ונ"ל בס"ד, דהכא לא איירי במסתכל בגופה של אשה ממש אלא מסתכל בצורתה המצויירת על עץ או על נייר, ובא לרבות בתיבת כל אפילו צופה בלבו, שאינו רואה צורתה בעיניו על הנייר, אלא רק מצייר אותה בלבו, הנה זה סופו לבא לידי עבירה, דהיינו סופו שיסתכל בגוף האשה ממש, שהוא איסור חמור, והסתכלות בגוף האשה ממש נקרא ידי עבירה, כי עבירה בסתם הוא מעשה של ביאה, אך ההסתכלות נקרא ידים של העבירה, כי בחטאו בהסתכלות ימשך לחטאו במעשה ממש. אי נמי חיבוק ונשוק זה נקרא ידי עבירה, ואם יסתכל בגופה של אשה או סופו לחטוא בידי עבירה, שיעשה חיבוק ונישוק שהוא ידי עבירה. או יובן ההסתכלות בנשים גורם שיטמא בקרי שהוא פיזור הזרע בחוץ, וכל שכבת זרע לבטלה נקרא ידי עבירה, ולזה אמר סוף בא לידי עבירה, לכן עבירה גימטריא פור, שאם פור זרעו בחוץ הרי זו בכלל עבירה. ונראה לרמוז דידוע שלש עבירות נקראים בשם חטאה גדולה, והם עבודה זרה וגלוי עריות ושפיכות דמים, מפני כי באלו יהרג ואל יעבור, ולכן לעון עבודה זרה קרי ליה משה רבנו ע"ה אלא חטא העם הזה חטאה גדולה [שמות ל"ב ל"א] ואם תצרך מספר ראה עם מספר חטאה גדולה יהיה מזה מספר עבירה:

15. ספר שערים מצויינים בהלכה

(כד. ד"ה כל המסתכל) כתבנו לחלק בין ראייה להסתכלות, דהלשון ראייה היינו העברה בעלמא, והלשון מסתכל היינו בעיון יותר, והבאנו לזה כמה ראיות עי"ש. ובמס' כתובות (עה. ד"ה אני) הארכנו בזה עי"ש. אבל הביאור כסוגיא דהכא הוא דלשון צופה היינו ההסתכלות כללי בכל הנשים והחילוקים ביניהם, ולכן קאמר כל הצופה בנשים, בלשון רבים והמסתכל בעקבה של אשה כו' במקום מיוחד. ומצינו במס' סוכה (לו: א"ר) עקיבא צופה הייתי בר"ג ור"י שכל העם היו מנענעין כו' והם לא נענעו כו', וכן במס' פסחים (מט.) אם עבר צופים כו', עי' רש"י ותוס' (שם) שפירשו דמשם רואים ביהמ"ק וירושלים, והיינו כל המקומות, וכן בפ' בלק (כג-יד) "ויקחהו שרי צופים", ופרש"י מקום גבוה שמשם רואים לשמור אם יבא חיל, והיינו מכל הצדדים.

כל הצופה בנשים כו' כל המסתכל בעקבה של אשה כו'. יש לדקדק שמשנה הלשון מלשון צופה ללשון מסתכל, ובמס' ברכות

16. תוספות מסכת נדרים דף כ עמוד א

הויין ליה בנים שאינם מהוגנים - מדה כנגד מדה לפי שמסתכל בעקיבה של אשה שזהו ענין הערוה לכך הויין ליה בנים שאינם מהוגנים.

17. ספר בניהו בן יהוידע על נדרים דף כ/א

שם סימן יפה לאדם שיהא ביישן. ו"ל בס"ד מה שאמר סימן יפה, והוא דידוע כי העזות פנים היא סימן לממזרות, כמו שאמרו באבות דרבי נתן, באותו ילד שהלך לפני ר"א ור"י בעזות, ואמרו עליו שהוא ממזר, ובדק אחריו רבי עקיבה ונתברר שהוא ממזר שהודית אמו בכך, ולכן הבושת היא סימן לטהר את האדם מלעז של ממזרות, וכמו שכתבו המפרשים ז"ל על מאמר כסף מטהר ממזרים, פירוש כסף רוצה לומר בושה בתלמוד כמו אכסיף או כסיפה ליה וכיוצא, דהבושה מטהרת ממזרים, שמבטלת לעז של ממזרות מן האדם...

18. ספר בניהו בן יהוידע על נדרים דף כ/א

שם בידוע שלא עמדו אבותיו על הר סיני. קשה אבותיו מה פשעו, ומה מגע יש להם בעזות של זה הבן. ונ"ל בס"ד, דידוע כל ביאה ראשונה של הנפש שתבא לעולם הזה, נקראת אב לביאה שניה אשר תבא אחריה לעולם הזה, וכמ"ש רבינו האר"י ז"ל על מאמר צדיק וטוב לו צדיק בן צדיק, כלומר ביאה שניה נקראת בן לביאה שקדמה אליה, וידוע דכל הנולדים כבר באה נשמתם לעולם הזה ביאה ראשונה, ונתלבשה בגופים של ישראל שעמדו על הר סיני, כמו שנאמר [דברים כ"ט י"ד] אשר איננו פה עמנו היום, וא"כ לפי זה ביאה הראשונה של הנפש או הרוח או הנשמה היא נקראת אב לביאה שניה, ולזה אמר בידוע שלא עמדו אבותיו על הר סיני, אבותיו קאי על נפש רוח ונשמה שלו בביאתם הראשונה שהם נחשבים אבות לביאתם השניה, לא עמדו על הר סיני:

19. דף על הדף נדרים: ומי שאין לו בושת פנים בידוע שלא עמדו אבותיו על הר סיני.

הכתב סופר (פרשת יתרו עה"פ ויענו כל העם יחדיו) העיר על לשון "לא עמדו אבותיו על הר סיני", ולא נקט בידוע שלא קיבלו אבותיו את התורה וכיו"ב. וכתב בדודאי בשעת מתן תורה היו בתוך ישראל יחידים שלא רצו לקבל את התורה בלב שלם ואלו היו שואלים את אותם יחידים בפני עצמם כל אחד בביתו לא היו עונים תיכף נעשה ונשמע, אלא מפני שעמדו ביחד גם היחידים בושו לומר נגד הרוב. וע"כ מי שאין לו בושה בידוע שלא עמדו רגלי אבותיו על הר סיני כי לכל הפחות היה להם בושה.

20. פירוש הרא"ש מסכת נדרים דף כ עמוד א

מפני שהופכין את שלחנם. לשמש שלא כדרכה ומדה כנגד מדה שמטריח אותה על ארכובותיה לפיכך הבנים נכה רגלים:

21. שיטה מקובצת מסכת נדרים דף כ עמוד א

אימא שלום. שלום היה שמה ואימא לשון גברת דרך כבוד כדאמר של בית רבן גמליאל היו קורין אימא פלונית. אינו מספר עמי. כינוי הוא ורצונה לומר משמש כדאמר ראוה מדברת. הריטב"א ז"ל:

22. בית יוסף אורח חיים סימן רמ

התוספות פירשו דהפיכת השולחן משמש עמה שלא כדרכה וכו'. בסוף פרק ארבעה אחין (יבמות לד: ד"ה ולא) הללו אינם אלא כמעשה ער ואונן כלומר הדש מבפנים וזורה מבחוץ ומסיק דהוי כמעשה ער ואונן ולא כמעשה ער ואונן דאילו התם שלא כדרכה והכא כדרכה וכתבו התוספות (שם) והרא"ש (יבמות פ"ג סי' ט בהגהות הב"ח אות ו) משמע דאסור לשמש שלא כדרכה ותימה דבפרק שני נדרים (כ:) אמרינן הריא דאתא לקמיה דרבי ואמרה לו שולחן ערכתי לו והפכתי ואומר ר"י דהתם מיירי בלא הוצאת זרע דשרי דכיון דליכא השחתת זרע לא הוי כמעשה ער ואונן ועוד אומר ר"י דלא חשיב כמעשה ער ואונן אלא כשמתכוין להשחית זרע ורגיל לעשות כן תמיד אבל באקראי בעלמא מתאוה לבא על אשתו שלא כדרכה שרי. וכתב הרא"ש והאי שינויא עיקר דמדקאמר התורה התירתיך לו בסתם ולא דקדק לידע אם היה שם הוצאת זרע אלמא בכל ענין שרי וההוא עובדא באקראי הוה כדמוכח לישנא דשולחן ערכתי לו והפכתי ע"כ. אבל הרמב"ם כתב בפכ"א מהלכות איסורי ביאה (ה"ט) ובלבד שלא יוציא שכבת זרע לבטלה והיינו כתירוצא קמא דר"י:

23. פירוש הרא"ש מסכת נדרים דף כ עמוד ב

ונמצאו בניו באין לידי ממזרות. שהמתשבה באשה אחרת בשעת תשימש קרובין הבנים לצד ממזרות ומתוך שאינו משמש אלא באימה ולא בקלות ראש אין בלבו מחשבה אחרת:

24. מהרש"א חידושי אגדות מסכת נדרים דף כ עמוד ב

וא"ל כדי שלא אתן עיני כו'. באין לידי ממזרות כו'. לאו ממזרות ממש קאמר אלא שכל מעשה הולך על הרוב אחר המתשבה ויהיו בניו אינם מהוגנין מדת ממזרים וק"ל:

25. הר"ן מסכת נדרים דף כ עמוד ב

התורה התירך - דכתיב כי יקח איש אשה שהיא לקוחה לו לעשות בה כל חפצו וכתב הרמב"ם ז"ל בפרק כ"א מהא"ב (הלכ' ט) ובלבד שלא יוציא שז"ל.

26. הר"ן מסכת נדרים דף כ עמוד ב

דמציני כמלאכי השרת - שהן מצויינים ונבדלין משאר בני אדם כמלאכי השרת כדאמרינן בהגדה מלמד שהיו ישראל מצויינין שם כלומר שהיו עם בפני עצמן ולא נתערבו במצרים.

27. פירוש הרא"ש מסכת נדרים דף כ עמוד ב

דמציני כמלאכי השרת. בתורה ובמצות ופרושין וקדושים משאר המון העם כקדושת מלאכי השרת:

28. פירוש הרא"ש מסכת נדרים דף כ עמוד ב

בני נדוי. אם הוא או היא מגודין ואסורים בתשמיש המטה וה"ה נמי אבל אלא מיתה [צ"ל מילתא] דשכיחא נקט:

29. אילת השחר

בני נדוי. ז"ע דהא צמו"ק דף ט"ו ב'
איבעיא להו אי אסור בתשמיש
המטה, והוצא בר"ן לעיל דף ז' ב', ולא
איפשיטא, וכאן משמע בפשיטות דאסור,
וכבר עמד בזה ברש"ש. ועי' בקהלות יעקב
מו"ק סי' ה' שהביא שהק' כן בצרכי יוסף
או"ח סי' ר"מ סק"ג בשם חכ"א, ותירץ
דבני נדוי היינו צנידוי שהחמירו עליו צ"ד
בפירוש שהי' אסור בתשמיש המטה
כדאשכחן בכמה דברים שיש כח ציד צ"ד
להחמיר עליו, עיי"ש.

30. הר"ן מסכת נדרים דף כ עמוד ב

בני תמורה - שבא על אחת מנשיו וכסבור שהיא צרתה.

31. ספר דבר יעקב

המגן אברהם [סימן רמ-ט] מקשה [לפי פ"י הר"ן] קשה שיעקב בא על לאה וסבר שהיא רחל, וא"כ היה ראובן בן תמורה [עיין רש"י ויצא כט-כה ותוס' יבמות עו. ד"ה שלא]. וכן מקשה הר"ן בשיטה.
א. השיטה מתרץ שלא לא נתעברה מאותה ביאה [עיין רש"י ויחי מט-ג, ומחרש"א יבמות לד:].
ב. עוד תירץ השיטה שעדיין לא ניתנה תורה ולא נאסרו בדקדוקי מצוות.
ג. המג"א מביא מספר י' מאמרות [לרמ"ע מפאנו] שתירץ שלכן ראובן לא נטל חלק בארץ רק בעבר הירדן. וצ"ב.
המג"א מקשה דלא מסתבר שראובן היה נחשב

מן המורדים ופושעים.
ד. המג"א מתרץ שבני תמורה הוי דוקא כשהתכוון לגוף אחד ונזדמן לו גוף אחר, אבל כאן התכוון לאותו גוף אלא שהיה סבור ששמה רחל ולא לאה.
ה. הברכי יוסף [או"ח סימן רמ] מתרץ שדוקא היבא שהיה יכול לברר ולא בירר הוי בני תמורה, אבל יעקב אבינו מסר סימנין לרחל אלא שלבן רימדה ורחל מסרה הסימנין ללאה.

32. הר"ן מסכת נדרים דף כ עמוד ב

דמציא ארצויי - שמפתה אותו בדברי רצוי ופיוס כלאה שלא אמרה ליעקב אלא לסור באהלה אבל לא שתהא תובעתו בפה.

33. ספר דבר יעקב

✓ כתב השטמ"ק בשם הרא"ם, דיששכר נקרא כן על שם שנטלה לאה שכר על שתבעה את יעקב. המהרש"א מקשה למה משה רבינו לא מצא אנשים נבונים, הרי משבט יששכר היו אנשים נבונים. ותירץ דהא דלא הזכיר הפסוק נבונים היינו משום שבשאר שבטים לא נמצאו נבונים. וכ"כ התורה תמימה [דברים א-טו].

המהרש"א מביא הגמ' בעירובין [ק:] שלא הביאה הפסוק יששכר חמור גרם, אלא הביאה הפסוק ותצא לאה וכו' ותאמר אלי תבא, ולפי' ניחא דס"ד שתבעתו בפה, אבל לפי הגמ' כאן שהביאה הפסוק יששכר חמור גרם, למה ס"ד שתבעתו בפה.

34. ספר תורת חיים על עירובין דף ק/ב

כי קאמרינן דמציא ארצויי קמיה. אע"ג דלאה תבעה בפה לשם שמים נתכונה להרבות שבטים ולפי שמשכב אותו הלילה של רחל היה הוצרכה לאה להודיעו בפיה ומכל מקום כיון שזכתה בכך שיצא ממנה יששכר שמעינן מינה דכל אשה שתובעת בעלה לדבר מצוה בדרך המותר לה כגון דארצויי קמיה הוויין לה בנים דאפילו בדורו של משה כו'.

*****
*****

35. דף על הדף נדרים: וברותי מכם המורדים והפושעים בי אמר רבי לוי אלו בני תשע מדות וכו'.

כתב בעל הקהלות יעקב [בתשוב' לבעל משנה הלכות ח"ז סי' רי"ב] מתמיד היה תמוה לי מה דקרי להני בני ט' מדות מורדים ופושעים והם לא חטאו כלל רק אביהן עשה שלא כהוגן והו"ל לקרותן טמאין ומקולקלין אבל למה יהיו נקראין מורדים ופושעים, וכתב די"ל דפושעים ומורדים שבפסוק לא קאי כלל אהני בני ט' מדות אלא על הנזכרין שם בפרשה שהיו עע"ז ומחללי שבת דבזה מיירי כל הפרשה רק שהתיבות וברותי מכם שהוא לשון בלתי רגיל דרשוהו חז"ל דקאי לרבות הני בני ט' מדות דהללו טעונים ברירה לפי שאין מכירין במה שאדם עושה בחדרי חדרים. וסיים דשוב מצא ברמב"ם (איסורי ביאה פכ"א) שמבאר דקרו להם פושעים ומורדים שמהם סופן להיות מורדים ופושעים, [וכיו"ב כתב הב"י בס"י ר"מ ע"ש].

36. ספר דובר צדק - קונטרס נר המצוות מצות עשה א'

ויודעי בינה לעיתים שמעתי שרצה לומר שהיה להם הכרה בכל עת מה נשתנה מעת אחר דכל עת משונה כמו שבת ויום טוב וראש חודש ושאר עתים וזמנים שיש להם שינוי וכן כל יום משונה מחבירו וכן בוקר וערב. כמו שמובא בזוהר (תיקוני זוהר תיקון כ"ב) לבושין דלבש בצפרא לא לבוש ברמשא וכו'. ומי שיש לו הבינה הברורה יודע ומכיר שינוי העתים [בלב מבלי שידע יחוד העת] ועל ידי זה יודע מה יעשה ישראל בעת לעשות לה'. וזהו רק על ידי מדריגה הנזכר לעיל שדבוק כל כך בה' יתברך כאשר ידבק האזור וגו' וכמו שאמרו במדרש (שמות רבה ב', ה') מה התאומים הללו כשאחד וכו' חבירו מרגיש. כי בכל שינוי עת למטה כן למעלה וכן להיפך כמו שכתבתי במקום אחר על גמרא דריש ברכות (ג'). איכא משמרות ברקיע כי היכי דאיכא [כן הוא גירסת הרא"ש] בארעא וכו' סימן לדבר וכו' עיין שם. ולכך יכול להרגיש העתים. וזהו על ידי בינת הלב כי ההרגשה בלב וזהו מדת החמור כנ"ל:

לכן דרשו ז"ל (נדה ל"א.) על חמור גרם חמור גרמה ליששכר שיוולד וכו' והיינו כי מבני יששכר יש להם כח ההרגשה ביותר שהוא כח החמור וזהו עמי לא התבונן בינה. והרגשה שבלב נגד החמור אבוס בעליו שאינו בהכרה אלא בהרגשה על ידי האבוס כי ההרגשה הוא תלוי לעולם בדבר שעל ידו הוא מרגיש. וכן בינה היינו מבין דבר מתוך דבר וצריך להיות דבר קודם והחכמה קודמת אבל החמור אין בו חכמה וההרגשה נתלית באבוס בעליו. וכן בני יששכר יודעי בינה שהזעת במקום בינה והכל מן הלב

עצמו בלי שום חכמה וכמו שאמרו באשה יראת ה' בפרק קמא דברכות (י'). עשה לה דדים במקום בינה. פירוש דדים לענין חכמה כנזכר לעיל על מאמרם (שם ג'). תינוק יונק וההתלות בשם שמים שנוכח עיניו כמו שנאמר שויתי וגו'. ....

37. ספר ברכי יוסף על או"ח - סימן רמ

ואפשר לדעת רש"י והרא"ש והר"ן דיש חילוק מיעקב אבינו וישי לעלמא, דהא דאיקרו בני תמורה אף דהי"ל לבדוק ולידע מי היא. אמנם יעקב אבינו כבר מסר לרחל, ולאח ידעה מרחל, ועשתה לו הסימנים. וגם ישי אבי דוד כתב הרמ"ע במאחר חקור דין ח"ג פ"י שכה עשה ישי דמסר סימנים לשפחתו והיא מסרה סימנים לגבירה, ע"ש. ובכה"ג דכבר היו להם סימנים והטעום, לא הוו בני תמורה, מאחר דעשו את שלהם והשתדלו בסימנים ולא עלתה להם. והרמ"ע שם נתן טעם לזה על פי דרכו, ע"ש. והרב מגן אברהם (ס"ק ט) עמד בזה ותירץ, אך נעלמו ממנו דברי הראב"ד. ואחר זמן רב בא לידי ספר אליה רבה וראיתי לקמן ס' רמ"א (אות ד) שעמד קצת במ"ש, ודבריו דחוקים:

38. שו"ע אורח חיים - סימן רמ

(ג) וברותי מכם המורדים והפושעים בי (יחזקאל כ, לח) אלו בני תשעה מדות: בני אנוסה; בני שנואה; בני נידוי; בני תמורה; בני מורדת; בני שכרות; בני גרושת הלב; בני ערבוביא; בני חצופה:

39. משנה ברורה סימן רמ

(כא) חצופה - שתובעתו בפה אבל אי מקשטת עצמה ומרצה אותו שיתן דעתו עליה אדרבה אז חייב בעונה כדלעיל בס"א והו"ל בנים מהוגנים. וכל אלו הדברים הנזכרים כאן צריך ליזהר אפילו כשהיא מעוברת או זקנה שאינה ראויה לילד [פמ"ג]. (ח) כתבו האחרונים דיש ליזהר מלבוא על אשתו כשהיא ישנה: